

ОРГАНІЗАЦІЯ РЕГІОНАЛЬНОГО ОСВІТЬОГО МЕНЕДЖМЕНТУ В КОНТЕКСТІ РОЗВИТКУ ЕКОНОМІКИ, ЗАСНОВАНОЇ НА ЗНАННЯХ

Г.О.Зелінська

ІФНТУНГ, 76019, Івано-Франківськ, Карпатська, 15, тел.(03422) 506613,
e-mail: oprv@nung.edu.ua

Анотація. В статті обґрунтовуються концептуальні засади формування регіонального освітнього менеджменту в контексті економіки знань. Розкриваються та аналізуються складові, що визначають її суть. Доводиться необхідність організації регіонального освітнього менеджменту на концептуально новій основі.

Ключові слова: регіональний освітній менеджмент, освітня система, вищий навчальний заклад, знанневий ресурс, інтелектуальний потенціал.

Аннотація. В статье обосновываются концептуальные основы формирования регионального образовательного менеджмента в контексте экономики знаний. Раскрываются и анализируются составляющие, определяющие ее суть. Доказывается необходимость организации регионального образовательного менеджмента на концептуально новой основе.

Ключевые слова: региональный образовательный менеджмент, образовательная система, высшее учебное заведение, знаниевой ресурс, интеллектуальный потенциал.

Abstract. The paper justified conceptual issues of the regional educational management in the context of the knowledge economy. Are revealed and analyzed the components that define its essence. The necessity of Regional Educational Management (REM) conceptually new basis. The development of the knowledge economy in Ukraine imposes new requirements and challenges for organizations REM system necessitating the accumulation of Regional Educational System (RES) infrastructure capacity, especially universities, based on increasing significance znanievoho resource use; need for social partnership - "employer determines what to teach, university - how to teach."

Keywords: regional educational management, educational system, higher education institution, knowledge resources, intellectual potential.

Постановка задачі. Зростання залежності країн світу від глобального ринку зумовлює необхідність пошуку нових концептуальних підходів з боку освітнього менеджменту для підвищення конкурентоспроможності вітчизняної системи освіти на регіональному рівні. Проблеми інноваційного розвитку країни та її регіонів набувають особливого значення в період економічного спаду, який сьогодні триває у зв'язку з, так званою, гібридною війною. З часом кризові явища дещо послабляться, економіка почне зростати і впровадження інноваційних змін в освіті стануть ще актуальнішими. Основна перевага інноваційного розвитку в освітній системі полягає у тому, що регіональні програми дадуть змогу розвивати у кожному регіоні ті конкурентні переваги, що сприятимуть економічному зростанню країни в цілому. Наразі національні інтереси України вимагають розробки стратегії регіонального інноваційного розвитку, що забезпечила б збереження науково-технологічного потенціалу в регіонах, оскільки саме ця складова формує стан розвитку економіки країни, заснованої на знаннях.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Значний внесок у дослідження різних аспектів розвитку освітнього менеджменту, його впливу на економічний та соціальний розвиток країни зробили українські вчені: від запровадження гуманітарної освітньої парадигми (В. Андрущенко, В. Кремень, ін.), обґрунтування її ролі в економіці (Д. Богиня, М. Згуровський, О. Грішнова, І. Лукінов, ін.) до визначення впливу на формування нового адміністративно-територіального устрою та побудову моделей територіального управління в освіті (М. Долішній, Г. Дмитренко, С. Злупко, В. Куценко, Е. Лібанова, О. Малиновська, Т.Петрова, У. Садова, Л. Семів, М. Шульга, Л. Шевчук). Свій внесок у дослідження проблеми зробили зарубіжні вчені, як О. Воробйова, Ж. Зайончковська, Т. Заславська та ін. Разом з тим, теоретико-методологічне та методичне забезпечення формування регіонального освітнього менеджменту (РОМ) в умовах розвитку економіки знань не знайшло належного наукового опрацювання.

Постановка завдання. Мета статті – організація високоефективного регіонального освітнього менеджменту в контексті розвитку економіки знань в Україні.

Виклад основного матеріалу. Сучасний розвиток економіки України демонструє процес зниження темпів економічного зростання, дефіцит сировинних ресурсів, глобальну політичну кризу та ризики техногенних катастроф. Це свідчить про те, що економіка потребує чогось нового – такого, що раніше не використовувалось. Вихід із ситуації, яка склалася один – поступовий поступ до інноваційної моделі розвитку економіки, де увага сконцентрована на використанні новітніх технологій, формуванні стратегій протистояння викликам глобалізації тощо.

Суспільство вступило в нову стадію глобалізації, яку називають «суспільством знань», «інформаційним суспільством», де ефективне функціонування економіки вимагає висококваліфікованих спеціалістів, які готуються в системі освіти.

На сьогодні всі високорозвинуті країни світу визнали пріоритетність розвитку науки і освіти як гаранта поступу в майбутнє, побудови конкурентної економіки, задоволення дедалі більших

потреб людей. У відповідності до зазначеного, виникає і завдання щодо розвитку економіки знань в Україні, де пріоритетами стають інформація та знання. Щоб задовольняти умови конкурентоздатності сучасна економіка повинна базуватися на найцінніших ресурсах – знаннях, які стають ключовим ресурсом, засобом досягнення соціальних і економічних результатів. Підвищення конкурентоспроможності економіки, входження її на рівних у світовий та європейський економічний простір, можна реалізувати декількома стратегіями. Для України на період до 2015 року обґрунтовується застосування стратегії нарощування інноваційного розвитку, яка базується на використанні власного науково-технічного потенціалу, інтеграції фундаментальних і прикладних наук; активному генеруванню нових знань, виробника нових видів техніки та високих технологій і вихід з цієї продукцією на зовнішні ринки [1, с.34] замість стратегії перенесення (використання зарубіжного науково-технічного потенціалу) та стратегії запозичення (освоєння зарубіжної науково-технологічної продукції, що виробляється в інших країнах). Запорукою реалізації цієї стратегії є інноваційний шлях розвитку – ефективне функціонування науково-технічної, виробничої, фінансової, соціальної, мотиваційної, духовної сфер, природного середовища життєдіяльності людини та важливих суспільних інститутів на основі залучення головного ресурсу – творчих, інноваційних здібностей людей, інтелектуального капіталу, використання нових знань.

Під економікою знань в даному дослідженні будемо розуміти економіку, що розбудовується на знаннях нового формату, де конкурентні переваги створюються завдяки підготовці висококваліфікованих фахівців у навчальних закладах (НЗ) регіональної освітньої системи (РОС), (особливо у ВНЗ) та використовуються на ринку праці. Основою економіки знань виступає інноваційний розвиток регіону. Сьогодні візитівкою економіки, заснованої на знаннях є розвиток і впровадження у виробництво науково-дослідних й конструкторських робіт та інновацій; сфера освіти, в якій формується людський капітал; розвиток новітніх технологій у виробництві та інформаційно-комунікаційні технології (ІКТ).

У світовій практиці готовність країни впровадити модель розвитку, засновану на знаннях, визначають на основі відповідного оцінювання як за окремими показниками, так і за агрегованими індикаторами, які визначають наступні ключові характеристики [2, с. 23]: інституційний режим, який створює мотиви ефективного використання існуючого й нового знання і розвиток підприємництва; рівень освіченості населення й наявність у нього навиків створення, розповсюдження і використання знань; інформаційна та комунікаційна інфраструктура, яка сприяє ефективному розповсюдженню й переробці інформації; національна інноваційна система, основу якої складають фірми, дослідницькі центри, університети, консалтингові та інші організації, які сприймають і адаптують глобальне знання для місцевих потреб і створюють нове знання й базовані на ньому нові технології.

Для порівняння країн використовується два зведених індекси: Індекс економіки знань (ІЕЗ) та Індекс знань (ІЗ) [2, с.143]. Індекс економіки знань розраховується як середній з 4-х індексів – індексу інституційного режиму, індексу освіти, індексу інновацій та індексу інформаційних технологій та комунікацій. Індекс знань – це середня величина з індексу освіти, індексу інновацій, індексу інформаційних технологій і комунікацій. У табл. 1 показано місце різних країн світу за значенням індексу економіки знань та його складових [2, с.24].

Наведене ранжування "економік знань" світу саме по собі є досить красномовними: такі світові "лідери економіки знань", як Аруба та Барбадос випереджають Україну, Бразилію та Росію, Білорусь перебуває приблизно на одному щаблі із Монголією, значно нижче від Маврикію та Тринідад і Тобаго тощо. В розрізі окремих складових індексу економіки знань бачимо, що за індексом освіти Україна утримує досить високі позиції, випереджаючи Росію, Білорусь, Італію та країни африканського континенту. Зате нас випереджають США, Данія, Японія, Канада; за індексом інформаційних технологій та комунікацій (використовуються показники кількості телефонів, персональних комп'ютерів, користувачів Інтернет серед населення тощо) Україна ще не досягла європейських та світових стандартів, випереджаючи тільки Білорусь та Монголію. Така ситуація, безумовно, гальмує просування України на шляху до розвитку економіки знань.

Величину індексу інновацій можна вважати індикатором зв'язків бізнесу з науковою діяльністю – університетами, науково-дослідними інститутами тощо. За цим показником Україна відстає від розвинутих країн світу, випереджаючи тільки Маврикію, Білорусь та Монголію. Щодо індексу інституційного режиму, то вона демонструє суттєво нижчі показники, ніж інші країни. Отже, використовуючи показники економіки знань, можемо констатувати, що Україна знаходиться в групі держав, що наздоганяють, зайнявши в рейтингу країн 56 місце.

Сьогодні розвиток економіки знань характеризує такий економічний чинник, як «технологічна готовність», оскільки технологічний прогрес став потужною рушійною силою соціально-економічного розвитку суспільства. Насамперед це стосується спроможності країни використовувати сучасні інформаційно-комунікаційні технології (ІКТ), використання яких створює значні ефекти для інших секторів економіки, сприяючи економічному зростанню. За даними Світового економічного форуму [3] Україна за 2011-2012 роки посіла 82 місце серед 142 країн світу за темпами впровадження ІКТ-заходів. Така ситуація потребує на державному рівні негайних системних заходів для мобілізації, використання й розвитку потенціалу всіх складових, які формують індекс економіки знань для забезпечення конкурентоспроможності України та її регіонів з поміж інших.

Таблиця 1– Індекс економіки знань та його складових у різних країнах за 2011-2012 рр.

Країни	ІЕЗ	ІЗ	Інституційний режим економіки	Інновації	Освіта	ІКТ
Данія	9,16	9,0	9,63	9,49	8,63	8,88
Канада	9,17	9,08	9,45	9,44	9,26	8,54
США	9,01	9,02	9,04	9,47	8,74	8,86
Японія	8,42	8,63	7,81	9,22	8,67	8,0
Італія	7,79	8,18	6,62	8,0	7,96	8,59
Аруба	7,38	7,26	7,74	7,73	7,03	7,01
Барбадос	7,16	7,58	5,92	7,6	8,09	7,0
Україна	5,73	6,33	3,95	5,76	8,26	4,96
Бразилія	5,66	6,11	4,31	6,19	6,02	6,13
Тринідад і Тобаго	5,59	5,49	5,81	6,10	4,43	5,95
Росія	5,55	6,82	1,76	6,88	7,19	6,38
Маврикій	5,48	4,63	8,01	3,63	4,03	6,23
Білорусь	4,93	6,19	1,15	5,79	8,02	4,74
Монголія	4,72	4,67	4,86	3,21	6,43	4,37

Джерело: Складено за даними Світового Банку. — Режим доступу :http://www.info.worldbank.org/etools/kam2/kam_page5.asp.

Проаналізуємо основні тенденції процесу розбудови і розвитку економіки знань в Україні сьогодні:

1 Загальний стан державного фінансування освіти та науки є незадовільним. Кошти, що виділяються з бюджету на освіту, вдвічі, а на науку – в чотири рази менші, ніж задекларовано законодавством. Унаслідок зменшення фінансування за рахунок держбюджету й відсутності вільних коштів у самих наукових організацій і промислових підприємств стан матеріально-технічного та інформаційного забезпечення науки незадовільний. Незважаючи на щорічне зростання бюджетного фінансування освіти, понад 70% цих коштів витрачається не на модернізацію та підвищення якості освітніх послуг, а на виплату заробітної плати та комунальні платежі, що значно скорочує інвестиційну спроможність фінансування [4, с. 29; 133; 5, с. 294; 6, с. 139]. При тому, що в таких країнах, як Австралія, Швеція, Норвегія, Словенія та Чехія рівень витрат на заробітну плату та комунальні платежі у загальній структурі видатків на вищу освіту не перевищує 60% [7, с. 131]. З Держбюджету останніми роками на освіту виділялося близько 5% ВВП, тоді як законодавством передбачено 10% ВВП. Отже, обмеженість та неефективне використання бюджетних коштів, що спрямовуються на фінансування освіти в Україні, стримують можливості інноваційного розвитку освітньої галузі та гальмують поступ української економіки, де пріоритетом є знання.

2 РОС є найбільш динамічною складовою економіки знань найперше за рахунок зростання чисельності студентів ВНЗ, підвищенню рівня престижності вищої освіти, тобто потенційного нарощення інтелектуального потенціалу. Сьогодні Україна має усі можливості адаптуватися до умов економіки знань, що підтверджується високим освітнім потенціалом населення. Так, 45 % української робочої сили мають вищу освіту, і за цим показником Україна посідає п'яте місце серед 37-ми країн

[8, с.101]. Та не дивлячись на це, варто зауважити нерівномірний розподіл освітнього потенціалу населення за регіонами: індекс освіти диференціюється в обласному розрізі: від 0,238 (Луганська область) до 0,813 (м. Київ) за 2011р.

Потенційний рівень спроможності регіональної освітньої системи України у задоволенні потреби її економіки у кваліфікованих фахівцях формально може бути визначено на підставі даних про кількість ПТНЗ і ВНЗ I-IV рівнів акредитації, чисельність студентів і випускників із врахуванням попиту і пропозиції щодо підготовки фахівців за різними спеціальностями. При цьому, особливостями розвитку освіти в Україні є те, що вибір навчального закладу та спеціальності робиться не на користь знань, які мають бути одержані молодого людиною у процесі навчання, а за наявності бюджетних місць, альтернативі військовій службі та престижності отриманого диплому. У результаті цього може виникнути ймовірність того, що в подальшому молода людина не буде займатися даною справою вже на етапі професійного навчання, або безпосередньо на робочому місці. З іншого боку, сприйняття цінності у вигляді знань для сформованого фахівця ускладнюється нині економічними реаліями. На ринку праці впав попит на знання працівників вищої кваліфікації багатьох спеціальностей, навіть на затребувані професії. Хоча освіта залишається основою формування конкурентоспроможності робочої сили та інноваційного потенціалу, варто зауважити, що в сучасних умовах розвитку регіонального ринку праці освітній рівень не завжди забезпечує можливості працевлаштування тим, хто її здобував. На

zareєстрованому ринку праці України протягом 2006-2012 рр. спостерігалось одночасне щорічне скорочення потреби і пропозиції осіб як із вищою, так і з професійно-технічною освітою. Як показав проведений аналіз, освіта не гарантує отримання роботи за фахом, що, у свою чергу, обмежує соціальну мобільність і не гарантує відповідного соціального статусу. Регіональний ринок праці (РРП) не отримує кваліфікованої робочої сили, а випускники не в змозі реалізувати набуті знання, уміння та навички. Такий стан речей на РРП веде до того, що держава зазнає втрат найбільш освіченої молоді, яка в пошуках кращих умов працевлаштування мігрує за кордон. У поєднанні з істотним зростанням загальних показників освіти, зокрема невинним збільшенням чисельності випускників ВНЗ упродовж 2000-2010-х років, зростає міграція за кордон 25-34-річних осіб з вищою освітою [9]. За такої ситуації важливого значення набуває формування системи високоефективного освітнього менеджменту, розробка та реалізація ефективних державних програм в освітній сфері. Наразі ефективна освітня політика на регіональному рівні вимагає інтенсивного розвитку державно-громадського управління, що передбачає активну участь територіальних громад у вирішенні освітніх проблем. Доцільним є також створення регіонального моніторингу якості працевлаштування випускників навчальних закладів із встановленням середнього стажу роботи кваліфікованої молоді за одержаною спеціальністю.

Отже, за освітньою складовою індексу знань кількісно потенціал вищої освіти в Україні відповідає потенціалу системи вищої освіти провідних країн Європи. Якісно ж він не спроможний суттєво впливати на економічне зростання, бо у сучасній інноваційній економіці знання мають орієнтуватися на економічний результат, а освіта – на вимоги РРП.

3 Україна та її регіони володіють високорозвиненим науковим потенціалом, який спроможний ефективно вирішувати сучасні інноваційні завдання. Інтелектуальний потенціал держави й дотепер лишається досить потужним донором. Це підтверджують дані щодо чисельності науковців, яка складає близько 0,54% від чисельності економічно активного населення (в тому числі, за чисельністю дослідників - 0,41%) [10, с.136]. Забезпеченість науковими кадрами в Україні прирівнюється до Іспанії, Польщі, Чехії, Угорщини, але вона вдвічі менша за середнє значення цього показника в країнах Західної Європи.

Виникає парадоксальна ситуація, коли в країні є достатній освітній та науковий потенціал для розвитку економіки знань і, поряд з цим – за складовою економіки знань «інновації» Україна займає далеко не перші місця. Висновок один – регіональна освітня система України, в якій формується інтелектуальний ресурс, який здатний забезпечити прорив у технології виробництва, потребує значних трансформацій. В зв'язку з цим на часі потреба у розробці науково обґрунтованого прогнозу на продукування знань з боку НЗ РОС як частини загального соціально-економічного прогнозування розвитку регіону на середньостроковий і довгостроковий періоди. В цьому повинні відіграти значну роль фахівці з освітнього менеджменту і маркетингу, використовуючи інструменти стратегічного планування.

Основним споживачем технологічних інновацій є підприємства промислового комплексу, які беруть участь у їх створенні і практичному використанні. Аналіз, проведений впродовж останніх дванадцяти років, засвідчив про процес поступового скорочення активності промислових підприємств при розробці технологічних інновацій. Основна причина криється, насамперед, у їх скрутному фінансовому стані. Більшість промислових підприємств України не спроможні спрямовувати достатній обсяг коштів на інноваційну діяльність. У результаті цього у 2010 р. освоєно виробництво 2446 нових видів продукції та з них 758 нових видів техніки, що становить лише 21,3% та 75,8% відповідно від рівня 1995 р. [9, с. 330]. Наявний стан фінансування наукових досліджень в Україні знаходиться на критично низькому рівні, що без впровадження дієвих заходів може призвести до різкого скорочення її науково-інноваційного потенціалу. Ситуація погіршується тим, що, за оцінками українських науковців, у країнах, де на наукові дослідження спрямовується менше 2% ВВП, має місце руйнування інноваційного потенціалу і, як наслідок, відсутність або незначний внесок країни у світовий обсяг торгівлі високотехнологічною продукцією [11, с. 53; 82]. Із метою запобігання руйнації вітчизняного інноваційного потенціалу доцільним є негайне впровадження заходів щодо його відтворення на державному рівні шляхом комплексного оновлення матеріально-технічної бази, створення умов для залучення перспективної молоді до наукових розробок, всебічного використання їх потенціалу на виробництві. Темпи соціально-економічного розвитку України обумовлюють потребу посилення регіональних аспектів всіх складових інноваційності з метою забезпечення розвитку конкурентоздатності держави. На вирішення цих завдань має бути націлений ефективний регіональний освітній менеджмент (РОМ), основним призначенням якого повинна стати розробка відповідного методологічного інструментарію про стан розвитку РОС для отримання у подальшому інформації про її ефективність на всіх рівнях управління, що дозволить приймати обґрунтовані рішення щодо подальших трансформацій з метою забезпечення стійкого соціально-економічного зростання. Методологічний інструментарій має містити комплексну систему показників оцінки соціально-економічної ефективності здійснення різних управлінських рішень; методики визначення їх результативності на всіх рівнях управління, принципи забезпечення ефективності та інформаційну базу для планування та обґрунтування прийняття рішень. Тільки наука, розробляючи нові технології, освітня система, готуючи освічених фахівців, освітній менеджмент, приймаючи виважені управлінські рішення, створять необхідні передумови для розвитку економіки, основним ресурсом якого виступають знання.

Доводиться говорити, що і нині бар'єром на шляху поступу України до економіки знань залишаються невирішені проблеми розвитку нормативно-правового середовища (низька ефективність державного і регіонального управління), що має стати предметом уваги державних органів управління.

Отже, в умовах розвитку економіки знань система освіти, щоб відповідати вимогам часу, повинна інтегруватись у комплекс «освіта-дослідження-інновації» і відповідно функції суб'єктів РОМ (найперше ВНЗ) мають модернізуватися та корегуватися із врахуванням виникнення нових умов та потреб, що вимагатиме гнучкості від системи управління. Основними завданнями на часі, які стоять перед суб'єктами РОМ є наступні: а) модернізація управлінських технологій, направлених на оновлення змісту, організації навчального процесу й підвищення якості навчання, що дасть змогу підготувати фахівців, здатних не лише генерувати нові знання і технології, а й перетворити їх у власний бізнес; б) модернізація управлінських функцій – управління знаннями як особливий тип менеджменту, зокрема засобами реалізації освітніх програм і проектів, метою яких є розвиток освітньої системи й покращення якості освіти в регіонах; в) розвиток інфраструктури РОС на інноваційній основі та умов, здатних забезпечити реалізацію отриманих знань у професійній діяльності; г) впровадження процедури проведення підрахунку ефективності використання знанієвого ресурсу як одного із способів визначення рівня задіяності інтелектуального потенціалу в процесі соціально-економічного розвитку регіону. Критерієм рівня ефективності використання знань виступатиме критерій результативності. Його оціночними показниками могли б бути кількість випускників, що здобули дві і більше спеціальності; структура кваліфікованих фахівців у високотехнологічному виробництві тощо.

4 У сфері інноваційної діяльності в Україні спостерігається спадна тенденція показників через неефективне управління, ігнорування сучасними знаннями у сфері загального менеджменту та стратегічного планування.

Аналізування інноваційної діяльності підприємств беззаперечно доводить, що в Україні присутні ознаки інноваційності економіки, в основі якої задіяний ресурс знань. Підтвердженням є тенденції збільшення частки підприємств, які використовували комп'ютери, кількість винаходів і рацпропозицій та ін. Поряд з цим спостерігається тенденція недовикористання потенціалу знанієвого ресурсу за окремими регіонами. Так, не дивлячись на суттєве збільшення у 2011 році порівняно з 2000 роком обсягів виконаних вітчизняними дослідниками наукових та науково-технічних робіт (в 8,3 разів зросли обсяги фундаментальних досліджень, в 7,6 рази - обсяги надаючи науково-технічних послуг, в 4,5 рази - розробки, в 4,3 рази - прикладні дослідження), часто їх результати не знаходять кінцевого споживача і залишаються лише на папері. За останні одинадцять років питома вага підприємств, які займалися інноваціями в нашій країні скоротилася з 18% у 2000 році до 16,2% у 2011 році; частка підприємств, що впроваджували інновації, зменшилася за цей же період з 14,8 % до 12,8%. [12].

В багатьох регіонах параметри, котрі характеризують науковий потенціал, інноваційну діяльність, мають тенденцію до погіршення відносно середнього рівня по країні. Так, обсяг реалізованої інноваційної продукції у % до загального обсягу реалізованої продукції за регіонах України впродовж 2010-2012 рр. демонструє стрибкоподібну тенденцію: якщо найвище значення показника спостерігається в Тернопільській області (13,7%), Луганській області (11%), Закарпатській області (9,1%), то найнижче – зафіксовано в Хмельницькій, Житомирській, Вінницькій областях та м. Севастополі, де він не перевищує 0,7%. [13, с.87]. Знансвий фактор прискорення темпів економічного зростання в межах України залишається низьким, що підтверджують показники наукомісткості виробництва промислової продукції та питомої частки високотехнологічного сектора обробної промисловості, які в останнє десятиріччя зменшилися. Україна за часткою високих технологій поступається в 1,9–2,2 рази перед Угорщиною та Польщею. По основних країнах ЄС відставання України за вищенаведеним показником сягає розриву в 2,5–3,2 рази [13].

Практика впровадження інновацій в регіонах, як зазначалося вище, свідчить про їх наявність, проте ці кроки вимагають конкретного організаційного наповнення – від підготовки кадрів до практичної реалізації масштабних інноваційних проектів та програм. Досягнення високого рівня ефективності виробничої діяльності можливе лише за умови забезпечення постійного та інтенсивного процесу нагромадження, збільшення та збереження людського капіталу у вигляді професійних знань, вмінь та навичок працівників підприємства. Це, в першу чергу, може бути забезпечено шляхом систематичного навчання та підвищення рівня кваліфікації працівників, що дозволить покращити стан використання їх професійного потенціалу, що має стати об'єктом вивчення РОМ. Так, проведений аналіз частки витрат підприємств на професійне навчання та розвиток працівників у структурі загальних витрат на робочу силу в Україні засвідчив, що вона не перевищувала 0,3% в 2011 р. та мала поступову тенденцію до скорочення [14, с. 223]. Натомість в економічно розвинених країнах світу частка витрат підприємств на професійне навчання та розвиток працівників є значно більшою та коливається у межах від 1,1% у Нідерландах до 1,8% у Великобританії [14, с. 224]. Аналіз інтенсивності процесів підвищення кваліфікації працівників підприємств за регіонами України та за видами економічної діяльності на підставі даних офіційної статистичної звітності 2006-2012 рр. дозволив встановити наявність регіональних та галузевих особливостей професійного розвитку працівників. Регіональний аспект дослідження виявив, що найбільший рівень підвищення кваліфікації працівників у розрахунку на 1000 найманих осіб

характерний для Запорізької (124 працівника, або 12,4% загальної чисельності), Донецької (117 працівників, або 11,7%) та Дніпропетровської (115 працівників, або 11,5%) областей, які історично мають статус найбільш промислово розвинених в загальній соціально-економічній системі України. Луганська, Полтавська, Рівненська, Сумська та Хмельницька області мають низький рівень підвищення кваліфікації працівників, який в 2012 р. становив 95 осіб у розрахунку на 1000 найманих працівників [12,9,15].

Аналіз темпів підвищення кваліфікації працівників у регіональному розрізі України впродовж 2006-2011 рр. дозволив встановити, що в одинадцяти з двадцяти чотирьох областей держави спостерігалася тенденція до скорочення інтенсивності процесу підвищення кваліфікації працівників, рівень якого коливався від 5,7% середньорічного падіння у Миколаївській до 1,6% – у Івано-Франківській областях [17, с.78]. Впродовж 2006-2012 рр. у середньому в Україні чисельність осіб, які підвищували кваліфікацію, зростає лише на 0,9 %, що є недостатнім для забезпечення розвитку економіки, що базується на знаннях. Насторожує факт скорочення інтенсивності підвищення кваліфікації працівників підприємств промислово розвинених областей України (Запорізької Дніпропетровської, Донецької) [16, с.84].

Отже, регіональний аналіз інтенсивності підвищення кваліфікації працівників дав змогу виявити її особливості та вкотре говорити про необхідність прийняття системних заходів на рівні держави щодо ефективного управління трансформаціями в РОС. Це вимагає від владних державних органів розробки економічного і мотиваційного механізмів, основу яких склали б використання новітніх управлінських технологій, які ґрунтуються на інтелектуалізації знань. Не аби яке значення має бути відведено мотиваційній функції РОМ в забезпеченні науково-педагогічних кадрів ВНЗ РОС щодо надання освітніх послуг з підвищення кваліфікації працівникам підприємств на факультетах післядипломної та дистанційної освіти тощо. Подальший розвиток менеджменту освіти повинен ґрунтуватися на засадах регіональної самодостатності, самоорганізації та саморозвитку.

Отже, проведений аналіз складових, що характеризують економіку знань засвідчив необхідність створення на державному рівні системи ефективних управлінських заходів, спрямованих на розвиток РОС, здатних стимулювати розбудову наукомісткої економіки. Ними могли б бути: зміни у системі законодавчого і нормативно-правового регулювання вищої освіти з урахуванням вимог європейської системи стандартів та сертифікації; запровадження в навчальний процес інноваційних, креативних елементів, передових досягнень освіти і науки; використання ІТ-проектів в навчальному процесі, як інструментів інформаційних технологій з метою підвищення якості освіти.

Таким чином, з проведеного дослідження випливає, що:

1. На сьогоднішній день конкуренція переміщується у сферу знань, тому подальший соціально-економічний розвиток України та її регіонів, залежать від того, якою мірою будуть задіяні інтелектуальні та творчі можливості й здібності кожного громадянина. Природа знань, які необхідні на регіональному ринку праці, є іншою. Якщо раніше матеріалізація знань знаходила свій прояв у вигляді документів та технологій, їх передача носила формалізований характер, то особливістю сьогодення є швидкість створення та оновлення знань, збільшення їх обсягу. РРП вимагає нового спеціаліста, здатного творчо та стратегічно мислити. Головне для фахівця не просто одержати доступ до необхідної інформації, але навчитися управляти нею для мінімізації праці і одержання максимального прибутку від власної діяльності [17, с. 88]. Розвиток РОМ вимагає опрацювання концептуально нових підходів, орієнтованих на узгодження цілей, завдань, інструментів ринку освітніх послуг та ринку праці.

2. Розвиток економіки знань в Україні висуває нові вимоги і завдання перед системою організації РОМ, які обумовлюють необхідність нагромадження інфраструктурного потенціалу РОС, передусім ВНЗ, на основі підвищення значущості використання знанієвого ресурсу; необхідність у соціальному партнерстві – «роботодавець визначає чому вчити, університет – як вчити». Важливого значення набуває використання новітніх управлінських технологій, спрямованих на плідну співпрацю органів влади та інвесторів, виробників і споживачів освітніх послуг; поширення муніципального партнерства з метою залучення ресурсів приватних підприємств для розвитку освітньої інфраструктури тощо.

3. Розвиток економіки знань потребує посилення інноваційності всіх компонентів управлінської діяльності суб'єктів РОМ. У цілому, як правило, принципово змінюється стратегія розвитку РОС. Головним ресурсом і рушійною силою розвитку РОС в цих умовах стає інноваційний потенціал мешканців регіону, а інноваційна система – середовищем, яке забезпечує трансформацію результатів інноваційної діяльності у подальший розвиток. Впровадження нових знань та технологій вимагають узгодженого функціонування інноваційної системи, науки, освіти, інформаційно-комунікаційної інфраструктури в єдиному правовому полі та регулятивному середовищі.

Органам управління освіти і науки в державі пропонується, на основі моніторингових досліджень за станом освітнього розвитку регіонів створення "регіональних центрів знань" як основи становлення нової економіки. Їх базисом має стати інноваційна модель РОС. Суб'єкти РОМ здійснюватимуть вплив на освітній розвиток території через відповідні стратегії, програми та проекти. Ключовим інструментом створення таких центрів та умовою їх ефективності має стати подальша децентралізація повноважень регіональних органів управління.

Висновок. Отже, перетворення знань на найважливіший чинник виробництва поруч із традиційними чинниками, зростання інвестицій в людський розвиток (найперше в освіту і підготовку кадрів), значущість науки та науково-дослідних розробок у виробництво для забезпечення конкурентоспроможності вітчизняних підприємств дає змогу говорити про нову роль регіональної освітньої системи та її менеджменту в сучасних умовах розвитку освіти. Звідси випливає, що перспективи інноваційного поступу держави напряму залежить від підсистем генерації та розповсюдження знань (НЗ РОС), де формуються професійні компетенції високоосвічених фахівців. Останні ж, для здійснення якісних соціально-економічних перетворень у країні повинні володіти не тільки навичками, що визначають професійні якості (креативне мислення, комунікабельність, використання інформаційних технологій, командність, професійну етику), але й якості лідерства (глобальне мислення, результативність, культурне усвідомлення, знання іноземних мов) та підприємництва (визначення можливостей та альтернатив, самостійність у прийнятті рішень, упевненість, навички з стратегічного планування, готовність ризикувати, винахідливість, проектний підхід, уміння перетворювати знання на інновації).

Перспективи подальших розробок. У зв'язку з виявленими проблемами щодо формування високоефективного РОМ в умовах розвитку економіки знань вважається за доцільне продовження досліджень, направлених на його організацію на концептуально новій моделі, ядром якої виступає активний суб'єкт менеджменту – вищий навчальний заклад, в якому здійснюється підготовка високоосвічених фахівців, здатних перетворювати отримані знання у інноваційну діяльність.

Література

1. Смирнов Е.А. Теоретические подходы к определению сущности региональной инновационной системы / Е.А. Смирнов // Экономика Крыма. – 2010. - № 4 (33). – С. 142-146.
2. Доклад о развитии человеческого потенциала в Российской Федерации за 2004 год / Под общей ред. проф. С.Н.Бобылева. — М.:Весь Мир, 2004. - 160 с.
3. Сайт світового економічного форуму. [Електронний ресурс]. – Доступний з <http://www.weforum.org>
4. Указ Президента України №187/2012 від 12 березня 2012р. Про Національний план дій на 2012 рік щодо впровадження Програми економічних реформ на 2010 – 2014 роки «Заможне суспільство, конкурентоспроможна економіка, ефективна держава». [Електронний ресурс]. – Режим доступу: // <http://www.president.gov.ua/documents/14581.html>
5. Основные тенденции развития высшего образования: глобальные и Болонские измерения / Под науч. ред. д-ра пед. наук, проф. В.И. Байденко. – М.: Исследоват. центр проблем качества подготовки специалистов, 2010. - 352 с.
6. Соболев В.М. Менеджмент в области инвестиций и персонала: особенности в переходной экономике / В.М. Соболев, В.Е. Шедяков. –Харьков: АО „Бизнес Информ”, 1996. – 176 с.
7. Всемирный доклад по образованию – 2004: Сравнение мировой статистики в области образования / Статистич. Ин-т ЮНЕСКО. – Монреаль: ИСЮ, 2004. – 153 с.
8. Федулова Л.І. Державна політика розбудови економіки знань: особливості реалізації антикризової стратегії / Л.І. Федулова, Т.М.Корнеєва // Фінанси України, 2009. - №10. – С. 3-17.
9. Статистичний щорічник України за 2010 рік / Держкомстат України; [За ред. О.Г. Осауленка; Відп. за ред. Н.П.Павленко]. – К.: ТОВ Август Трейд, 2011. – 591 с.
10. Семиноженко В. Доктрина економіки знань (Проект) / В.Семиноженко [Електронний ресурс] - Режим доступу: <http://www.semynozhenko.net>
11. Булев И.П. Социальные факторы инвестиционного развития экономики /И.П. Булев, С.С. Шевцов // Вісник Донбаської державної машинобудівної академії. – 2008. – № 2 (12). – С. 52-55.
12. Статистичний щорічник України за 2011 рік /Держкомстат України. - К.: Техніка 2011.- 125с.
13. Наукова та інноваційна діяльність в Україні в 2011 р. Статистичний збірник. – К.: ДП «Інформаційно-видавничий центр Держстату України» [Електронний ресурс]. – Доступний з <<http://www.ukrstat.gov.ua>
14. Новак І.М. Витрати на робочу силу як механізм інвестування людського капіталу в Україні / І.М. Новак // Регіональні проблеми людського та соціального розвитку: тези доп. і повідом. міжнар. наук.-практ. конф.(Донецьк, 4-5 листоп. 2008 р.): у 2 т. – Т. 1 / НАН України, Ін-т економіки промисловості; Редкол.: О.І. Амоша (відп. ред.) та ін. – Донецьк, 2008. – С. 220-226.
15. Статистичний щорічник України за 2008 рік / Держкомстат України; [За ред. О.Г. Осауленка; Відп. за ред. Н.П. Павленко]. – К.: ДП „Інформаційно-аналітичне агентство”, 2009. – 566 с.
16. Захарова О.В. Обґрунтування ефективності витрат на професійне навчання з метою забезпечення розвитку персоналу / О.В. Захарова // Вісник соціально-економічних досліджень: зб. наук. праць. – Вип. 32. – 2008. – С. 132-138.
17. Хамініч С. Ю. Управління підприємством на засадах освітнього потенціалу: монографія / С.Ю. Хамініч. – Дніпропетровськ : ДНУ, 2006. – 288 с.

Стаття надійшла до редакції 25.09.14

Рекомендовано до друку д.е.н., проф. Данилюком М.О.